

Talousjournalismin hengestä

JUSSI LINNAMO

YTL

Antti Mikkonen, *Rahavallan rakkikoirat. To-sitarinoita talousjournalismista*. WSOY. Por-
voo 1998, 419 s.

Talouselämän toimittaja VTM Antti Mikkonen sai toimeksiantona Taloustoimittajat ry:ltä kirjoittaa yhdistyksen historian sen 50-vuotisjuhlaan. Hän valitsi tekotavakseen hyvin postmodernin mallin. Tuloksena ei ole suuri kertomus, vaan rypäs pieniä. Kirjan neljä lukua käsittelevät mediaa ja devalvaatioita vuosina 1957-91, talousjournalismin historiaa 1948-98 mediavälineittäin, seitsemää näkökoh-
taa talousjournalismiin sekä juttuja, jotka muuttivat maailmaa. Tekijä on ymmärtänyt talousjournalismin "prosessiksi, joka median vä-
lityksellä tuottaa faktapohjaisia sanomia elin-
keinoelämästä, kansantaloudesta ja maailmata-
loudesta suhteellisen laajan yleisöntiedontar-
vetta tyydyttämään". Mielestäni melko monen
ekonomistin työstä voidaan sanoa lähes samaa.
Saattaa silti olla aiheellista pohtia, mikä meitä
erottaa talousjournalisteista. Tähän tarjoaa hy-
vän tilausuuden kirjan III eli talousjournalis-
min näköaloja käsittelevä luku.

Kirjan ensimmäinen luku kertoo hieman hy-

brikseen langeten talousjournalistien saavutuk-
sista devalvaation enneaikaisissa paljastamisis-
sa. Talousjournalistit tietävät hyvin, ettei deval-
vaatioiden ajankohtia ja prosentteja ole voitu
paljastaa ennakolta ilma, että suurehko sisäpiiri
olisi voinut kohtuuttomasti hyötyä asiasta. Siitä
huolimatta talousjournalistit rakastivat vuotoja.
Mikkonen antaa rivien välissä ymmärtää, että
journalistit itse asiassa saattoivat paljastuksil-
laan joskus sekä jouduttaa itse devalvaatiota tai
ainakin vaikuttaa sen prosenttiin. Ekonomisti
tutkisi ensin talouselämän fundamentit ja tote-
aisi, että silloin kun devalvaatio oli tehtävä, sen
minuutintarkka ajankohta on relevantti vain ta-
lousjournalistien välisen kilpailun, ei itse fun-
damenttien korjauksen kannalta.

Tässä kirjassa talousjournalismin historia on
kirjoitettu eri sanoma- ja aikakauslehtien ja
sähköisten medioiden taloustoimitusten ja ta-
loustoimittajain haastattelujen kautta. Se ei seu-
raa mitään traditionaalista historian, ei edes
lehdistöhistorian mallia. Talousjournalismi on
epäilemättä valtavasti kehittynyt sitten Talous-
toimittajat ry:n perustamisen v. 1948. Ratkaise-
vat kehityksen vuodet ovat sattuneet mielestäni
vuosikymmenien 1960-70 vaihteeseen. Sen jäl-
keen talousjournalismi on kehittynyt sekä no-

peuden eli sähköisen viestinnän ja viestin kerontatavan eli narratologian ja retoriikan kehityksen myötä. Talousjournalismi oli vielä 1960-luvulla pääasiallisesti pörssilistan seuraamista, satamaluetteloiden laatimista ja yritysten itsensä antamisen talousuutisten välittämistä. Pääkirjoituksiin sijoitettu analyttinen pohdinta oli hyvin moraalipitoista, senaikaisten rabulisti-ekonomistien "vanhan vaahtosuun tarinoiksi" luokittelemaa. Vasta 1970-luvun puolivälin jälkeen talousjournalismi alkoi selvittää laajoja muiden Suomessa vieroksumia aiheita, aluksi tyyppiä "Suomen 50 suurinta", myöhemmin tekemään töitä, jotka voisivat kuulua tilastovirastoille.

Mikkonen vakuuttaa, ettei eri taloustoimittajien nimien mainintojen lukumäärä tässä kirjassa suinkaan merkitse heidän merkittävyyttään. Talousjournalistin merkittävyys on pitkälti subjektiivinen asia. Sattumalta oma makuni silti täsmää melko tarkasti mainintojen lukumäärän kanssa. Jos olisin itse valinnut, olisivat huippujen listaani kuuluneet aakkosjärjestyksessä *Lauri Helve*, *Johannes Koroma*, *Pertti Monto*, *Esko Rantanen* ja *Jyrki Vesikansa* lehdistöstä, *Leena Brandt*, *Juhani Ikonen* ja *Risto Johnson* sähköiseltä puolelta. Ikäni selittää sen, että omana tähtenäni ylitse muiden loistaa *Pentti Puokka*, Taloustoimittajat ry:n kunniapuheenjohtaja. Mikkonen ei puhu lainkaan siitä, onko mainintojen lukumäärällä mitään merkitystä taloustoimitusten ansioita arvioitaessa. Tässä suhteessa kirjan lista ja oma listani ovat yhtäpitävät eli Talouselämä, Helsingin Sanomat, Kauppalehti ja Uusi Suomi. Muut lehdet tai niiden taloustoimitukset tulevat paljon niiden jäljessä luotettavuudessaan.

Pidin Mikkosen valitsemasta seitsemästä näkökulmasta talousjournalismiin. Ne antavat tukea peilattaessa talousjournalismin suhdetta taloustieteeseen.

Omasta puolestani arvosta erityisesti talousjournalistien tekemää työtä tasekriitikkojen veljeskuntana. Suomen vuosina 1925, 1928 ja 1945 säädetyt kirjanpitolait johtivat siihen, että yritysten tilinpäätökset eivät olleet keskenään vertailukelpoisia ja niiden analyysit olivat hämääviä puolitotuuksia sisältäviä liturgioita. Tilinpäätökset olivat osakkeenomistajien kannalta jopa vihamielisiä, niiden avullahan haluttiin vain välttää veroviranomaisten tai muiden valvovien isoveljien silmät. Oikaistut tilinpäätökset ja niiden avulla tehdyt analyysit alkoivat lehdistössä 1970-luvun jälkipuoliskolla. Ne olivat alussa suoranaista myrkkyä vanhoillisille yritysjohtajille. Taloustoimittajat ja pörssin vilkastuminen pakottivat Suomen ikioman kirjanpidon meno-tuloteorian hylkäämiseen tilinpäätöskäytännössä. Suomalaisen yhtiöiden kansainvälistyminen ei voinut tapahtua tilinpäätöksin, jotka perustuivat vuoden 1973 kirjanpitolaikiin. Lauri Helvi ja *Reijo Niemi* julkaistun tilinpäätösanalyysin pioneereja. Mielestäni heidän tulisi saada kauppatieteiden tohtorin hc-arvo näistä ansioistaan. Monet liiketaloustieteilijät ja ekonomistit saivat taas kärsiä siitä häpeästä, ettei meidän puolellamme syntynyt kunnan keskustelua taseiden tietoarvosta.

Taloustoimittajat ovat käsitelleet myyttiä 20 perheestä. Entinen taloustoimittaja ja nykyinen MEP *Esko Seppänen* toi asian esille sekä radiossa että kirjoissaan heti *Kristiina Halkolan* jälkeen. Seppäsen kertoma sanoma möi aikanaan hyvin, mutta osakeyhtiölaki ja arvopapereirekisteri tekivät lopun 20 perheen mystiikasta. Taloustieteessä myönnetään, että yritysten omistajarakenteella saattaa olla merkitystä yritysten käyttäytymiseen. Sen sijaan sillä, onko omistajien nimi esimerkiksi *Ehrnrooth*, *Honka-juuri*, *Virkkunen*, *Erkko*, *Serlachius* tai mahdollisesti *Donner*, ei liene relevanssia taloudellisessa analyysissa.

Mikkonen pohtii niinkään taloustoimittajien moraalialia. Tutkittavina ovat, mitä yritysten tarjoama kestitys vaikuttaa taloustoimittajan kirjoitteluun, voiko taloustoimittaja sijoittaa tekstiinsä piilomainontaa ja mitä vaikuttaa kirjoitteluun se, että taloustoimittaja liikkuu erilaisten "Gruppa Finljandijain" hirvi- ja lohiporukoissa. Mikkonen kertoo, että toimittajain vastaanottamat liikelahjat, kestitykset ja lahjamatkat ovat viime aikoina vähentyneet. Vastaavasti eräät talousjournalistit ovat sitä mieltä, että nykyisin yrityksen PR-miehen mehevä juttu yrityksestä itsestään tai sen kilpailijasta on konjakkipulloa parempi lahja. Poliittiset journalistit ovat valtakunnan ylimpiä moraalinvartioita. Tuomiokapitulit jäävät tässä asiassa toiseksi toimittajien rinnalla. Mikkosen mielestä taloustoimittajien moraalialia olisi syytä verrata vastapuolen eettiseen ryhtiin. EVA:n valtuuskunnan kesällä 1997 julkistama tutkimus puolestaan osoitti, että 672 yritysjohtajasta 90 % katsoi, etteivät etiikka ja moraalialia ole keskeisiä arvoja yritystoiminnassa. Uskon mielelläni, ettei talousjournalismin sisältöön suinkaan vaikuta lahjonta. Sen puuttuminen saattaa silti vaikuttaa. Tästä asiasta antaa vihjeen se seikka, että käsiteltävän kirjan liitteenä on 26 suuryrityksen tuki-ilmoitukset Taloustoimittajat ry:n 50-vuotisjuhlarahastoon.

Taloustieteilijät ovat jossain määrin olleet kiinnostuneita talouselämän etiikasta, mutta ekonomistiopinnot eivät tee ketään päteväksi etiikkapoliisiksi.

Mikkonen käsittelee laajasti pörssijournalismin. Eräänä kirjan esille nostamana kysymyksenä on se, saako toimittajalla olla oma osakesalkku. Toimittaja voisi ehkä kirjoittelullaan manipuloida kursseja edukseen. Ekonomistina nostaisin esille kysymyksen, mitä tehtävää yleensä on pörssijournalismin. Ammattimaiset sijoittajat eivät luultavasti usko pörssijour-

nalismiin. Jos pörssistä kirjoitetaan, joutuu taloustoimittaja päättämään, antaako hän pörssin amatööreille osa-, myy- tai pidä-ohjeita. Jos taloustoimittaja antaa ohjeita, onko hänellä mitään taloudellista vastuuta antamistaan ja mahdollisista huonoiksi osoittautuvista neuvoista? Jos taas neuvoja ei anneta, kuka on kiinnostunut pelkästään eri arvopaperilajien ja -tyyppien antamista taiteellisista vaikutelmista? Ekonomisti ja taloustoimittaja eivät millään vakavasti otettavalla tasolla kohtaa toisiaan pörssijournalismissa. Lehti ei pärjää pörssi uutisten nopeudessa sähköisille välineille.

Kansainvälistyvissä talouskirjoittelussa periaatteessa sekä ekonomisti että talousjournalisti käsittelevät faktoja, joiden luotettavuusastetta he joutuvat jatkuvasti arvioimaan. Mikkonen tuo kirjassaan esille *Johanna Korhosen* ja *Teija Sutisen* kriittisen tekstilingvistiikan näkökulmasta laatiman selvityksen siitä, miten kansainvälistymisestä kerrottiin Suomessa lukijoille. Suomi oli vuorotelleen alakynnessä oleva Pahan Maailman ulkopuolinen maa, uhoava maailmanvalloittaja, koulunpenkille joutunut käytöskurssilainen, esimerkiksi kelpaava mallimaa ja kovia kokenut pettymysten kärsijä. Tällaisia "me" vuorotellen olimme kaikissa erilaisissa, mutta usein samanaikaisesti julkaistuissa teksteissä. Ekonomisteilla olisi opittavaa talousjournalismin tutkimuksesta se, että retoriikka on mahtava väline taloudellisia ideoita esiteltäessä. Argumentaatioanalyysi voi olla käyttökelpoinen ase myös silloin, kun oman tutkimuksen etevyyttä edistetään.

Talousjournalismi on aikaisemmasta käytännöstä poiketen yhä suuremmissa määrin sano- maansa henkilöivää. Mikkonen kirjan mainintojen perusteella Suomen "top-fiven" muodostavat *Jaakko Lassila*, *Mauno Koivisto*, *Casimir Ehrnrooth*, *Pentti Kouri* ja *Klaus Varis*. Merkillepantavaa on se, etteivät esimerkiksi *Kekko-*

nen, Karjalainen, Tiivola ja Wegelius ole mah-tuneet tähän joukkoon. Taloudellisen tapahtu-man henkilöiminen merkitsee oletusta, että yri-tys tai muu organisaatio toimii eri lailla riippu-en siitä, kuka sitä johtaa. Kansantaloustiede ha-kee yritysten toiminnan invariansseja, jotka ovat riippumattomia johdon kulloisestakin hen-kilöistä. Sen sijaan liiketaloudellisessa mikro-tutkimuksessa johdon henkilöimisellä voi olla merkitystä. Niinpä talousjournalismin oletukset eivät silti välttämättä ole huonoja. Taloustie-teessäkin on legitiimi oletus, että julkinen fi-nanssipolitiikka muuttuu vaalien jälkeen, jos sitä tulee johtamaan uusia henkilöitä. Talous-journalismi pakottaa ehkä ekonomisteja lisää-mään taloudellisen politologian tuntemustaan. Mikkonen ei tosin sanottavasti käsittele talous-journalisteja finanssipolitiikan selostajina.

Viimeisenä näkökohtanaan talousjournalis-miin Mikkonen käsittelee talousrikoksia. Se on taloustieteen hyvin marginaalinen tutkimus-kohde, jota harrastetaan vähänlaisesti. En kom-mentoi.

Sekä taloustiede että talousjournalismi teke-vät epäilemättä virheitä. Taloustieteessä ei kui-tenkaan toivoteta, että "nopeassa uutisoinnissa virheetkin sallitaan (s. 75)". On tärkeätä tietää, mikä on relevantti ryhmä, jolle ekonomistit ja talousjournalistit kirjoittavat. Ekonomisti väit-tää kirjoittavansa omalle tiedeyhteisölleen, ta-loustoimittajat väittävät tekevänsä "uutisia päättäjille, virkamiehille, toimihenkilöille, maaseutuväestölle ja jopa aivan tavallisille ih-misille (s.113)". Jos näin on, ovat asiat hyvin. Taloustoimittajat voivat vapaasti viljellä juoru-ja olla viihteellisiä. Ekonomisti voivat puoles-taan kirjoittaa omaa fakkikieltää, jota taloustoi-mittajat saavat kutsua vapaasti vaikka munkki-latinaksi.

Postmodernissa maailmassa on roolien se-koitus vaarallista. Kun taloustoimittajat kirjoit-

tavat toisille taloustoimittajille osoittaakseen, että he ovat kyenneet sieppaamaan uutisen, jonka vääräaikainen esilletulo tuo monille va-hinkoa, on ongelma myös eettinen. Onko kan-salaisilla oikeus aina tietää, jos tiedon väärään aikaan tapahtuminen paljastuminen vahingoit-taa monia, mutta hyödyttää vain harvoja? Kir-jan mukaan eräs toimittaja väittää, että tutkiva journalismi välittää yhteiskunnallisesti merkit-tävää tietoa. Sen tarkoitus on paljastaa kiusalli-sia asioita ja poistaa epäkohtia niistä kertomal-la. Entä, jos epäkohta ei poistukaan, mutta kiu-sallisen tiedon paljastus väärään aikaan vahin-goittaa kansantalouden oleellisia osia? Onko kilpailu uutisen julkaisemisen esikoisoikeudes-ta tärkeämpi kuin monet muut oikeudet? Mie-leeni tulee tässä yhteydessä devalvaatiouutiset. Ketä muuta devalvaation ennenaikainen paljas-taminen hyödytti kuin kunnianhimoista sopu-lia?

Eivät ekonomistitkaan ole synnittömiä omi-sa roolin vaihdoksissaan. En ole varmasti am-mattikunnan ainoa edustaja, joka on tiedettä tarkoituksenmukaisesti hyväksikäyttäen kerto-nut totuuksia, mutta asiaan vaikuttavista oleel-lisista tekijöistä vaieten koettanut suostutella muita.

En ole havainnut, että Mikkosen kirjassa oli-si suoranaisia valheita. Kuitenkin kieltäydyn uskomasta, että esimerkiksi *Jouko Paunio* olisi pelännyt Manun suuttumusta tai kieltäytynyt haastattelusta valtiosihteerin kiellon takia. Mik-kosen olisi syytä tarkistaa tämänkaltaiset ties-tonsä. Myytti pelon takia rähmällään olevista ekonomisteista elää sitkeänä talousjournalisten keskuudessa.

Mikkonen syyllistyy melkoiseen yliarvioin-tiin kertoessaan viidestä tutkivan journalismin jutusta, jotka "muuttivat maailmaa". Jutut ker-tovat pääasiallisesti eri taloustoimitusten keski-näisestä kilpailusta siitä, kuka ehtii ensin uuti-

sen kertoa. Neljäs valtiomahti näytti niissä yhteiskunnallista valtaansa. Eräitä lakeja muutettiin ja eräät toimitusjohtajat menettivät asemansa. Muutoin kilpailun lopputulos oli usein taloustieteen kannalta merkityksetön.

Ekonomisteilla on talousjournalisteista varmasti oppimista. Kun reformaation aikana *Me-*

lanchton ja *Zwingli* olivat keskustelleet, Sanoi Melanchton, "meissä on toinen henki kuin teissä". Niin meissäkin on talousjournalismin suhteen. Heidän kanssaan on kuitenkin mielenkiintoista keskustella. Varsinkin kun keskustelu on monelle ekonomistille välttämätön pakko.